

Xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini va uning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari

Ochilov, Akram Odilovich, Xudoyorov, Azizbek Avaz o'g'li

Роль сферы услуг в экономике страны и ее социально-экономических основ

Очилов, Акрам Одилевич, Худаяров, Азизбек Аваз Угли

The role of the service field in the country's economy and its socio-economic basics

Ochilov, Akram Odilovich, Khudayarov, Azizbek Avaz Ugli

Received: September 14, 2024 Revised: September 16, 2024

■ Accepted: September 20, 2024 ■ Published Online: October 1, 2024

Annotatsiya: Dunyo hamjamiyatida xizmatlar sohasini rivojlantirish yo'li bilan aholi bandligini oshirish, xizmat ko'rsatish sohasini qo'llab quvvatlash orqali aholi turmush darajasini yuksaltirish istiqbollari bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaralib kelinmoqda. Xizmat kategoriyasining vujudga kelishi, iqtisodiy tizimda aholining turli xil iqtisodiy manfaatlarining paydo bo'lishi xizmatlar sohasining alohida katta tizim sifatida faoliyat ko'rsatishini taqozo etadi. Bunday iqtisodiy tizimning faoliyati esa, uni amalga oshiruvchi korxonalarining vujudga kelishini ta'minlaydi. Xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rnini va ijtimoiy-iqtisodiy asoslari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, mazkur maqolada ushbu holatlar yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: aholiga xizmat ko'rsatish, xizmat, xizmatlar sohasi, korxonalar, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, moliyaviy xizmatlar, soliq, risk, preferensiya, transport xizmatlari, intensiv xizmat, aholi bandligi.

Аннотация: В мировом сообществе особое внимание уделяется перспективам повышения занятости населения за счёт развития сферы услуг, а также перспективам повышения уровня жизни населения за счёт поддержки сферы услуг. Появление категории услуг, появление различных экономических интересов населения в экономической системе требует, чтобы сфера услуг функционировала как отдельная большая система. Функционирование такой экономической системы обеспечивает создание предприятий, ее реализующих. Роль сферы услуг в экономике страны и ее социально-экономические основы имеют свои особенности, и в данной статье будут освещены эти случаи.

Ключевые слова: услуги населению, сервис, сфера услуг, предприятие, финансовая поддержка, финансовке услуги, налог, риск, предпочтения, транспортные услуги, интенсивная служба, занятость в государственном секторе.

Abstract: The world community pays special attention to the prospects for increasing employment through the develop-

ment of the service sector, as well as the prospects for increasing the standart of living of the population through support for the service sector. The emergence of the category of services, the emergence of various economic interests of the population in the economic system requires that the service sector function as a separate large system. The operation of such an economic system ensures the creation of enterprises that implement it. The role of the service sector in the economy of the country and its socio-economic foundations have their own characteristics, and this article will highlight these cases.

Key words: public services, service, service sector, enterprise, financial support, financial services, tax, risk, preference, transport services, intensive service, public employment.

KIRISH

Hozirgi paytda xizmat turlariga bo'lgan ehtiyoj bugungi kunning eng muhim muammolaridan biri sanaladi. Bozor qonuniyati talablaridan biri xizmat turlarining sonini oshirish orqali xizmatlar orasidagi sog'lom raqobat muhitini yaratish va kelajakda xizmatlar tarmog'ini rivojlantirish strategiyalarini belgilashga e'tiborini qaratadi. Ayniqsa, mamlakatlarda iqtisodiyot jadallik bilan rivojlanib borayotgan bir vaqtda yangi xizmatlar turini yaratishga talab ortib xizmat tizimini isloh etishga e'tibor qaratildi.

“Xizmat ko'rsatish tushunchasi va tizimining mohiyatini ochib berish, uning boshqa tarmoqlardan o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatib berish, bu turdagi korxonalarda iqtisodiy faoliyatning jihatlarini, shuningdek, bu turdagi faoliyat ko'rsatuvchilarning korxonalar sifatidagi iqtisodiyotdagi rolini aniqlab berish, xizmat ko'rsatish korxonalarining milliy iqtisodiyotdagi ahamiyatini hamda ularning ilmiy asoslarini yoritib berish ilmiy-nazariy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Shundan kelib chiqqan holda mazkur maqolada xizmat ko'rsatish sohasi, ushbu faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, ularni qo'llab-quvvatlashning ayrim yo'nalishlari hamda nazariy asoslarini yoritib berish o'z mohiyatiga ega deb hisoblanadi”[1].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Xizmat ko'rsatish sohasi, ushbu faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, ularni qo'llab-quvvatlashning ayrim yo'nalishlari hamda nazariy masalalari ilmiy-tadqiqotlarning obyekt sifatida keng o'rganilib kelinmoqda. Jumladan, F.Kotler, T.Xilla, M.Katels, N.Barinov, I.Kulisher, G.Linkova, S.Yegorova, D.Maloletko, A.Dishlevskiy, shuningdek, mahalliy olimlardan I.Tuxliyev, I.Ochilov, G.Mustafoev, M.Q.Pardayev, Q.J.Mirzayev, B.H.Qo'ziboyev, B.Ismailovlarning ilmiy tadqiqot ishlarida xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat iqtisodiyotidagi o'zni

hamda ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatining ayrim masalalari o'z aksini topgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xizmat ko'rsatish korxonalarining mohiyati va mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rniga oid ilmiy tadqiqotlarning keng qo'llaniladigan umumiy va individual usullaridan foydalaniladi. Bunda dialektik, sintez va analiz, abstraksiya, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, mantiqiy yondoshuv, deduksiya kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xizmat ko'rsatish korxonalarining xususiyatlarini anglash uchun ham xizmat ko'rsatish tushunchasining mohiyatini aniqlashimiz lozim bo'ladi. Ayrim manbalarga ko'ra, xizmatlar sohasi bu – korxonalar, tashkilotlar, shuningdek, jismoniy shaxslar tomonidan ko'rsatiladigan turli xil xizmatlar, ishlab chiqarishni o'z ichiga olgan kategoriyadir (1-jadval).

1-jadvalda keltirilgan iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlariga e'tibor beradigan bo'lsak, xizmat kategoriyasiga turlicha, masalan, uni bajaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi bevosita o'zaro aloqalarning natijasi (B.Ismoilov), bu mahsulotning foydali harakati yoki insonning o'ziga xos, oqilona ehtiyojlarini qondirish uchun faoliyat shaklida namoyon bo'ladigan, foydalanish qiymatlarini yaratadigan mehnat natijalari bo'yicha paydo bo'ladigan iqtisodiy munosabatlar (N.Barinov), bu ma'lum tomon tarafidan yo'naltirilgan o'z qiymatiga ega bo'lgan nomoddiy ko'rinishdagi harakat yoki, mehnat mahsuli (G.Mustafoev), bu ko'zga ko'rinmas tovarning o'ziga xos turidir (I.Tuxliyev) kabi yondoshuvlarni ko'rishimiz mumkin.

Fikrimizcha, xizmat kategoriyasi va u bilan bog'liq iqtisodiy faoliyat hisoblangan xizmatlar sohasining ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini yoritishda nazariy ahamiyatga ega bo'ladi. Buni kengroq yoritish maqsadida quyidagi keltirilayotgan jadvaldan foydalanamiz.

1-jadval.

Iqtisodchi olimlarning xizmat terminiga oid nazariy ilmiy asoslari [2]

IQTISODCHI OLIMLAR	ILMIY YONDASHUVLAR
I.Ochilov	“Xizmat deyilganda, insonning, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning, davlatning va jamiyatning ma‘lum bir ehtiyojini qondirishga yo‘naltirilgan kishilarning naf keltiradigan xizmat jarayoni bilan bog‘liq ong‘li faoliyati tushuniladi.
I.Tuxliyev	Xizmatlar - bu ko‘zga ko‘rinmas tovarning o‘ziga xos turidir.
T. Xilla	Xizmat - qandaydir iqtisodiy birlikka tegishli bo‘lgan shaxs yoki tovar holatining boshqa iqtisodiy birlik tomonidan oldindan birinchi birlikning roziligi bilan sodir etiladigan faoliyati natijasidagi o‘zgarishidir.
F.Kotler	Xizmat - bu bir tomon boshqasiga taklif qilishi mumkin bo‘lgan har qanday faoliyatdir. Xizmatlarni ko‘rsatish moddiy ko‘rinishdagi tovar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin yoki aksincha bog‘liq bo‘lmasligi ham mumkin.
G. Mustafoyev	Xizmat - bu ma‘lum tomon tarafidan yo‘naltirilgan o‘z qiymatiga ega bo‘lgan nomoddiy ko‘rinishdagi harakat yoki, mehnat mahsuli tushuniladi.
N.Barinov	Xizmat - bu mahsulotning (narsaning) foydali harakati yoki insonning o‘ziga xos, oqilona ehtiyojlarini qondirish uchun faoliyat shaklida namoyon bo‘ladigan, foydalanish qiymatlarini yaratadigan mehnat natijalari bo‘yicha paydo bo‘ladigan iqtisodiy munosabatlardir.
F.Kotler	Xizmat - bu bir tomon boshqasiga taklif qilishi mumkin bo‘lgan har qanday faoliyatdir. Xizmatlarni ko‘rsatish moddiy ko‘rinishdagi tovar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin yoki aksincha bog‘liq bo‘lmasligi ham mumkin”[2]

2-jadvalda keltirib o‘tilganidek, xizmat ko‘rsatish korxonalarining vujudga kelishining asoslari sifatida avvalo iqtisodiy tizimning ishlab chiqarish va noishlab chiqarish tizim shaklida mavjud bo‘lishida namoyon bo‘ladi. Ishlab chiqarish sohasidagi tovarlar ishlab chiqarilishning iqtisodiy-texnologik xususiyatlari va bu tizimning bir maromda ketishi uchun ma‘lum bir qo‘shimcha faoliyatga ehtiyoj tug‘iladiki, bunday

ehtiyojlarni ishlab chiqarish va ko‘rsatish mohiyati jihatdan xizmat tushunchasi bilan izohlanadi. Bundan tashqari ishlab chiqarilgan tovarlarni iste‘mol qilishning xususiyati esa, ishlab chiqarilgan tovarlarni uning iste‘molchilariga yetkazishda oraliq bo‘g‘inni talab qiladiki, bu jarayon esa xizmatlar sohasini yoki uni amalga oshirishni korxonalariga bo‘lgan ehtiyojni taqozo etadi.

2-jadval.

Xizmat ko‘rsatish sohasining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari [3]

Tovarlar ishlab chiqarish tizimi	Iste‘mol qilish tizimi
Aholi turmush tarzidagi ehtiyojlar	Ishlab chiqarish sohasining bir maromda ketishining zarurati asoslari
Iqtisodiy tizimdagi ayrim ehtiyojlarni ishlab chiqarishning o‘ziga xosligi	Ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish murakkabligi

Tovar ishlab chiqarish hajmining oshib borishi, uning diversifikasiyalashuvi, tovarlarni iste‘mol etishda ma‘lum bir qo‘shimcha xizmatlarni talab etishi ham xizmat ko‘rsatish korxonalarining yuzaga kelishiga muhim omil sifatida yuzaga

chiqadi. Bundan tashqari iqtisodiy tizimda ayrim tovarlarni ishlab chiqarishning o‘ziga xosligi ma‘lum bir xizmatlarga bo‘lgan talabni shakllantiradi.

Xizmat ko'rsatish korxonalarining o'ziga xos xususiyatlari"[4]

"Tovar ishlab chiqaruvchilarning mahsulotlarini iste'molchilarga yetkazishda muhim omil sifatida amal qilishi

Aholini bandligini ta'minlashda katta ahamiyatga egaligi

Aholining ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarini qondirishga moslashganligi

Risk darajasi nisbatan kamligi

Moslashuvchanligi

Birinchiidan, tovar ishlab chiqaruvchilarning mahsulotlarini iste'molchilarga yetkazishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Chunki, tovar ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan korxonalar tomonidan o'z tovarlarini iste'molchilarga to'g'ridan-to'g'ri yetkazib berish hamma vaqt ham samarali bo'lmaydi, bunda esa xizmat ko'rsatish korxonalarini katta rol o'ynaydiki, bu tovar ishlab chiqaruvchi uchun ham iste'molchilar uchun ham qulay hisoblanadi.

Ikkinchiidan, aholini bandligini ta'minlashda katta ahamiyatga egaligi, asosan kichik biznes shaklda mavjud bo'lishi hamda moliyaviy resurslarning tez aylanishligi kabi xususiyatlarga egaligi bunday korxonalarining bozor munosabatlarini tashkil etish va uning rivojlanib borishida o'ziga xos ahamiyatligini ko'rsatadi.

Uchinchiidan, ularning iqtisodiy-moliyaviy jihatdan bozor talablariga tez moslashuvchanligi, ya'ni, ixtisoslashgan faoliyat yo'nalishida raqobat kuchayib ketgan holatda xizmat ko'rsatishning yaqinroq, xizmat turiga moslashishi nisbatan tez amalga oshadi. Masalan, mehmonxona xizmatidagi talabning kamayishi oqibatida ovqatlanish xizmatiga moslashishi tez va kam xarajatlar bilan amalga oshishi mumkin, bu esa xizmat sohasining tez moslashuvchanligini ko'rsatadiki, tovar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan korxonalariga nisbatan ushbu xususiyatlari bilan afzallikka egadir.

To'rtinchiidan, uning moslashuvchanligi bu turdagi korxonalarining boshqa bir muhim xususiyati - risk darajasining nisbatan kamligini ham ko'rsatadi, bu kabi korxonalarini tashkil qilishda unga tikilgan moliyaviy sarmoyalarni qaytishi va samaradorlik ko'rsatkichlarini keltirishida risk boshqa yirik korxonalariga nisbatan kamroq bo'ladi, bu esa xizmat ko'rsatish korxonalariga investisiyalarning oqimining

ortishiga va bu turdagi korxonalarining oshishiga muhim omil bo'ladi.

Beshinchiidan, xizmat ko'rsatish korxonalarini aholining sotsial-iqtisodiy ehtiyojlarini qondirishga moslashgan bo'ladi, bu esa aholining turmush tarzini yaxshilanishida katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

Respublikamizda xizmatlar sohasi ma'lum bir belgilarga ko'ra tasniflangan. Ushbu tasniflagichga asoslangan holda xizmat ko'rsatish korxonalarining iqtisodiy ahamiyati jihatidan guruhlashtiramiz.

"Bugungi kunda xizmatlar ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalarining faoliyat turiga ixtisoslashuviga ko'ra, yuqorida keltirilgan xizmat ko'rsatish korxonalaridan tashqari, yana bir qator ularning turlari borki, ular jumlasiga, oliy, o'rta maxsus, kasb-hunar, umumta'lim, maktabgacha ta'lim davlat muassasalarida tijorat asosida ta'lim olishni, shuningdek, radio va televideniye, internet-kanallar va pochta aloqalarini qo'shgan holda har qanday darajadagi xususiy ta'lim olish va xohlagan kasbga o'qishni ixtisoslashgan ta'lim sohasidagi xizmatlar ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar, statsionar shifoxona muassasalari, poliklinikalar, stomatologiya muassasalari va tibbiy laboratoriyalar tomonidan pullik asosida ko'rsatilgan kompleks xizmatlarni ko'rsatadigan sog'liqni saqlash sohasidagi xizmatlar ko'rsatadigan korxonalar, shartnomada nazarda tutilgan talablarga muvofiq loyihalar, izlanishlar, konstruktorlik va texnologik ishlar hamda ko'rsatilgan xizmatlar, shuningdek, qurilish ishlari ustidan nazorat va boshqa injenerlik xizmatlar ko'rsatadigan me'morchilik, muhandislik izlanishlari, texnik sinovlar va tahlil sohasidagi xizmatlar ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalarini ham keltirish mumkin"[6].

Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarining turlari [5]

XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALARNING TURLARI	
"Aloqa va axborotlashtirish xizmat ko'rsatuvchi korxonalar	Aloqa sohasidagi xizmatlarni, shu jumladan telefon, teleks, telegraf, radio eshittirish, elektron pochta, suniy yo'ldosh, faksimile va boshqalarni ishlatib ovozli ma'lumot, tasvir va boshqa axborot oqimlarini uzatish xizmatlarini ko'rsatishga ixtisoslashgan
Moliyaviy xizmat ko'rsatuvchi korxonalar	moliyaviy lizing, kredit berish), shu jumladan, masofaviy bank xizmatlari (internet-banking, mobil-banking), investitsiya fondlari va boshqa moliyaviy tashkilotlarning moliyaviy vositachiligi, moliya bozorlari (fond va valyuta birjalari) faoliyatining yordamchi moliyaviy vositachiligi va boshqa moliyaviy xizmatlar xizmatlarini ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar.
Transport xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalar	Transportning barcha turlarida yuklarni va yo'lovchilarni tashish faoliyati, shuningdek, transportirovka qilishda yordamchi xizmat turlari, jumladan, logistik xizmatlarni ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar.
Yashash va ovqatlanish xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalar	Mehmonxonalar, otellar, motellar va boshqa yashash uchun joylar kabi qisqa muddatli turar joy bilan ta'minlash va oziq-ovqat mahsulotlari va ichimliklar yetkazib berish bo'yicha ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar.
Savdo xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalar	Ulgurji va chakana xizmatlarni birlashtirib, shuningdek, boshqa shaxs manfaatlari uchun tovarlarni oldi-sotdi shartnomalari, komissiyalari yoki agentlik shartnomalari asosida sotilgan vositachilik xizmatlari hamda avtomobil va mototsikllarni ta'mirlash xizmatlarini ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar
Ko'chmas mulk bilan bog'liq xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalar	Ko'chmas mulk bilan bog'liq operatsiyalar bo'yicha xizmatlar ko'rsatishga ixtisoslashgan korxonalar

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur maqola doirasida amalga oshirgan nazariy tahlillarga asoslanib quyidagi xulosaga kelindi:

Xizmatlar sohasi texnologiyalari va tarmoq tuzilmasining murakkablashishi, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifati va xilma-xilligini yaxshilash, shuningdek, yuqori texnologiyali va intensiv xizmat ko'rsatish tarmoqlarining jadal rivojlanishi korxonalar, tashkilot va xo'jaliklarning samaradorligi va raqobatbardoshligini yanada oshirishga, aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha xizmatlar hajmida ko'rsatilgan xizmatlar uchun amaldagi bozor narxlarini ko'rsatish bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i va aksizsiz hisoblangan to'lovlar hisobga olinadi. Xizmatlar oldi-sotdi obyekti sifatida chiqqanda va iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan narxlarda sotilganda, bozor uchun ko'rsatilgan bozor xizmatlari hisoblanadi.

Xizmatlar sohasi tovar ishlab chiqarish sohasidan o'z ichki va tashqi xususiyatlari va ularning iste'mol etilishi nuqtai nazaridan anchagina farqlanadi. Chunki, xizmatlar moddiy shakldagi tovarlarni ishlab chiqarish jarayonidagi ayrim nozik oraliq bosqichlarda namoyon bo'lib, ishlab chiqarishning bir

maromda ketishiga o'ziga xos funksiyani bajarsa, boshqa tomondan uning qiymatlarini aniqlash ham o'ziga xos bo'ladi. Xizmat ko'rsatish korxonalarini tovar ishlab chiqaruvchilarning mahsulotlarini iste'molchilarga yetkazishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Chunki, tovar ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan korxonalar tomonidan o'z tovarlarini iste'molchilarga to'g'ridan-to'g'ri yetkazib berish hamma vaqt ham samarali bo'lmaydi, bunda esa xizmat ko'rsatish korxonalarini katta rol o'ynaydiki, bu tovar ishlab chiqaruvchi uchun ham iste'molchilar uchun ham qulay hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish korxonalarini aholining sotsial-iqtisodiy ehtiyojlarini qondirishga moslashgan bo'ladi, bu esa aholining turmush tarzini yaxshilanishida katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Aholini bandligini ta'minlashda katta ahamiyatga egaligi, asosan kichik biznes shaklda mavjud bo'lishi hamda moliyaviy resurslarning tez aylanishligi kabi xususiyatlarga egaligi bunday korxonalarining bozor munosabatlarini tashkil etish va uning rivojlanib borishida o'ziga xos ahamiyatligini ko'rsatadi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Ochilov, Akram Odilovich - Qarshi davlat universiteti profesori / Очиллов, Акрам Одилович - Профессор Каршинского

государственного университета / Ochilov Akram Odilovich - Professor at Karshi State University

► akram.oo@mail.ru

■ <https://orcid.org/0000-0003-0471-9525>

2. Xudoyorov, Azizbek Avaz o'g'li - Qarshi davlat universiteti erkin tadqiqotchisi / Худаяров, Азизбек Аваз Угли - Независимый исследователь Каршинского государственного университета / Khudayarov Azizbek Avaz Ugli - Independent researcher at Karshi State University

► azizbek_xudoyorov@mail.ru

■ <https://orcid.org/0009-0002-0714-2880>

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1]. Федченко О.А., [1]. Қо'зибоев В.Н. Mintaqada xizmatlar sohasini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: iqt.fan.fal.dok.(PhD) avtoref.–Urganch 18-bet.
- [2]. Ismailov B.A. Xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va tamoyillari iqtisod va moliya / ekonomika i finansi 2021, 8-144-betlar.
- [3]. Pardayev M.K. Xizmatlarning ijtimoiy-iqtisodiy tabiati va uni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari (nazariy jihatlar). Servis-Samarqand 2009 - № 1,37, 44 betlar.
- [4]. O'rinboeva Y.P. Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida aholi turmush darajasini oshirish istiqbollari: iqt.fan.fal.dok. (PhD) avtoref.–Samarqand.: 2018, 58 bet.
- [5]. Mustafoyev G'S. Xizmat ko'rsatish va raqamli xizmatlar: rivojlanish bosqichlari hamda ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2020-yil. 188-bet.
- [6]. Ochilov I. Bozor munosabatlari sharoitida xizmatlarning turlari va ularning tavsifi. // Xizmat ko'rsatish, servis va turizm sohaslarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. Monografiya. T.: "Iqtisodiyot-moliya", 2008. 42-bet.
- [7]. Tuxliyev I.S., Hayitboyev R., Ibodullayev N.YE., Amridinova R.S. Turizm asoslari: O'quv qo'llanma – S.: SamISI, 2010 – 247-bet.
- [8]. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati. 144-bet. (<https://stat.uz/uz/?preview=1&option=com>).
- [9]. Очилов А.О. Инновационное развитие высшего образования в Узбекистане // Экономическое возрождение России. – 2012. – № 2 (32). – С. 193-196.